

ปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมเกี่ยวกับ

“ศาสนาและระบบความเชื่อ”(Religion and Belief)

ชนวีร์ คำมี¹

คำว่า “ศาสนา” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลัก คือแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลกเป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งใน ความเชื่อถือนั้น ๆ ซึ่งในปัจจุบันมีหลายศาสนาที่มีคนนับถือเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์ ที่มีผู้คนเคารพนับถือประมาณ 2,383 ล้านคน หรือคิดเป็นประมาณ 31.1 % ศาสนาอิสลาม มีผู้คนเคารพนับถือประมาณ 1,907 ล้านคน หรือคิดเป็นประมาณ 24.9 % ศาสนาฮินดู มีผู้คนเคารพนับถือประมาณ 1,161 ล้านคน หรือคิดเป็นประมาณ 15.2% ศาสนาพุทธ มีผู้คนเคารพนับถือประมาณ 507 ล้านคน หรือคิดเป็นประมาณ 6.6 % และยังมีศาสนาอื่น ๆ มากมาย ที่มีผู้คนเคารพนับถืออยู่เช่นกัน

¹ บัณฑิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปัจจุบันศาสนาได้มีบทบาทในหลาย ๆ เรื่องและมีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยมากยิ่งขึ้น เพื่อธำรงความศรัทธาที่มีต่อศาสนาให้ยั่งยืนที่สุด ยกตัวอย่าง ศาสนาพุทธ ที่มีหลาย ๆ เหตุการณ์ที่เป็นการตั้งจุดยืนหรือจุดเปลี่ยนของพุทธสาวก เพื่อเป็นการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยและเท่าทันเหตุการณ์บ้านเมืองมากขึ้น เช่น พระสงฆ์ในประเทศเมียนมาร์ที่ออกมาประท้วงรัฐบาล เพื่อให้รัฐบาลหยุดใช้กำลังกับผู้ชุมนุมต่อต้านการรัฐประหาร หลังจากที่เมื่อเหตุการณ์ปะทะกันจนมีผู้เสียชีวิตมากกว่า 180 ศพ เหตุการณ์นี้ทำให้เห็นได้ชัดว่า การเมืองการปกครองไม่ได้มีผลต่อประชาชนทั่วไปเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีผลต่อพระสงฆ์ในประเทศด้วย ที่ไม่สามารถทนเห็นการใช้ความรุนแรงที่เกินขอบเขตจนสร้างความร้าวฉานในบ้านเมือง อีกปรากฏการณ์หนึ่งซึ่งได้รับความสนใจในหมู่นักทฤษฎีศาสนาในปัจจุบันก็คือ การเผยแผ่ศาสนาพุทธผ่านบีบีเอส เป็นการเผยแผ่ศาสนาที่เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่น โดยพระสงฆ์ที่มีชื่อว่า โยเก้ตสึ อะซากาสะ ท่านถือเป็นหนึ่งในบุคคลที่ค้นพบแนวทางการเผยแผ่ศาสนา ด้วยการนำสิ่งที่ตนถนัด มาปรับแปลงใช้ และได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี ซึ่งคนไทยส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการเผยแผ่ศาสนาด้วยวิธีนี้ เพราะเป็นเหมือนการนำพระธรรมคำสอนมาล้อเล่น แต่ทว่าศาสนาพุทธในประเทศญี่ปุ่นเป็นนิกายมหายาน ซึ่งไม่ได้มีข้อห้ามหรือรูปแบบชัดเจนในการเผยแผ่ศาสนา จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่าวิธีการเผยแผ่ศาสนาของท่านโยเก้ตสึ อะซากาสะเป็นสิ่งที่ผิดได้ เหตุการณ์และปรากฏการณ์เหล่านี้ถือเป็นตัวอย่างในการปรับตัวของศาสนา เพื่อธำรงไว้ให้อยู่คู่กับมนุษย์ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

คำว่า “ความเชื่อ” ได้มีนักวิชาการและผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้อยู่หลากหลาย ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

กลุ่มวิทยาลัยครุภาคใต้ (2526: 23) ความเชื่อ คือ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ความจริงหรือความไว้วางใจที่เป็นรูปของนั้น ไม่จำเป็นว่า จะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใด ๆ คนที่เชื่อในฤกษ์ยามก็จะถือว่า วันเวลาการโคจรของดวงดาวจะก่อให้เกิดผลต่อตัวมนุษย์ คนที่เชื่อเครื่องรางของขลังก็จะมีคามยึดมั่นว่า เครื่องรางของขลังให้คุณให้โทษแก่ตนได้จริง ตัวอย่างของความเชื่อ ได้แก่ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ โชคลาง ของขลัง ผีสง นางไม้ ความเชื่ออำนาจลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เหล่านี้เป็นต้น

ธวัชบุ ฌ โณทก (2528: 350) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์

ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ เรียกว่าความเชื่อ ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมากไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย (belief in spiritual beings) ภูตผี คาถาอาคม โชคลาง ไสยเวทต่างๆ ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นไม้ (ต้นโพธิ์ต้นไทร) ป่าเขา เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจและการยอมรับ นับถือ เชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ทั้งนี้บางอย่างอาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้

ความเชื่อ เป็นสิ่งที่อยู่คู่คนไทยมาอย่างช้านาน ซึ่งไม่มีใครที่สามารถบอกได้ว่ามันเป็นสิ่งที่ผิดหรือเป็นสิ่งที่ถูก เพราะมันขึ้นอยู่กับความคิดส่วนบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การขอหวยจากต้นไม้ที่เชื่อว่ามีนางไม้สิงอยู่ในต้นไม้นั้น การไหว้จอมปลวกที่เชื่อว่ามีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่และสุขภาพร่างกายของผู้ที่มีจอมปลวกขึ้นในที่ดินของตน หรือจะเป็นเรื่องความเชื่อที่ได้รับการกล่าวขานและเคารพนับถือมาช้านานและยังคงอิทธิพลความเชื่อนั้นอยู่ในปัจจุบันนี้ก็คือ พญานาค สถานที่ที่ได้ชื่อว่าเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างเมืองบาดาลและเมืองมนุษย์ที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ คำชะโนด

คำชะโนด มีลักษณะเป็นเกาะกลางน้ำ หนองน้ำมีต้นชะโนดเกิดขึ้นรวมกันเป็นกลุ่มในพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่แทบจะไม่มีในประเทศไทย ถือว่าที่นี่เป็นแห่งเดียว ที่พบและมีประวัติศาสตร์ยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน ภายในเกาะคำชะโนดยังมีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เรียกว่า บ่อคำชะโนด เป็นน้ำใต้ดินที่ใส ซึ่งทางจังหวัดอุดรธานีได้เลือกจากบ่อน้ำนี้ไปร่วมพิธีสำคัญๆ เสมอ และยังมีศาลเจ้าปู่ศรีสุทโธ ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือในความศักดิ์สิทธิ์และมีปาฏิหาริย์ให้เห็นมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีความเชื่อว่าเป็นสถานที่อาศัยของพญานาคราชและใช้เส้นทางขึ้น-ลงติดต่อระหว่างเมืองบาดาลกับเมืองมนุษย์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ในคำชะโนด มีความเชื่อว่าเป็นทางขึ้นลงของพญาสุทโธนาค เสด็จจากเมืองบาดาลขึ้นมาเมืองมนุษย์ และเป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อไปสวรรค์แต่ก่อนมีลักษณะเป็น รูปทรงกลม ปัจจุบันได้ปรับปรุงบริเวณรอบบ่อมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม เมื่อปี พ.ศ. 2530 ซึ่งทางจังหวัดอุดรธานีได้เลือกเอาน้ำในบ่อศักดิ์สิทธิ์ ไปร่วมพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม ณ มณฑลพระราชพิธีของสนามหลวงทุกปี ปัจจุบันคำชะโนดก็ยังมีผู้คนที่ศรัทธาพญานาค เข้าไปกราบไว้กันอย่าง

ต่อเนื่องไม่มีขาด ถึงแม้จะมีโรคระบาดเกิดขึ้นอยู่ แต่ก็ไม่สามารถต้านทานความเชื่อที่มีผู้คน
เคารพอย่างแรงกล้าได้

ศาสนาและความเชื่อต่างก็มีบางอย่างที่เข้ากันได้และบางอย่างที่ขัดแย้งกัน ซึ่งสิ่ง
เหล่านี้ขึ้นอยู่กับความเคารพและศรัทธาของผู้คน จนบางอย่างผู้คนก็ทำให้ศาสนาและความเชื่อ
นั้นหลอมรวมเป็นสิ่งเดียวกันได้ ผู้คนรุ่นใหม่ที่เกิดในยุคที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างก้าว
กระโดด ต่างมีความคิดเป็นของตัวเอง และไม่ได้ยึดติดกับศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ผู้คนมากถึง
ประมาณ 1,194 ล้านคนทั่วโลก หรือคิดเป็นประมาณ 15.6 % ไม่นับถือศาสนาหรือที่เรียกกัน
ว่า เอทิสต์ และไม่เชื่อในสิ่งที่วิทยาศาสตร์พิสูจน์ได้ นี่ถือเป็นสิ่งที่ท้าทายศาสนาและความเชื่อ
ต่าง ๆ ว่าจะสามารถเปลี่ยนใจผู้คนเหล่านี้ให้มานับถือศาสนาของตนได้หรือไม่และจะยังคง
ดำรงศาสนาและความเชื่ออยู่ได้อีกยาวนานเท่าใด

บรรณานุกรม

- Krisana Lalai. 4 **อันดับ ศาสนาที่คนทั่วโลกนับถือมากที่สุด มีเรื่องมาคุย 16-03-63.** เข้าถึงวิดีโอเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2564. <https://www.youtube.com/watch?v=Wah2aGzs-gl>
- MEDHUBNEWS. **นาคะวารี” ภาพยนตร์แห่งความเชื่อและความศรัทธา จัดพิธีบวงสรวงสุดอลังการ!!! ส่ง “อัม-ถิร” ประภานางเอกน้องใหม่ “แอปเปิ้ล-กฤษา”.** เข้าถึงรูปภาพเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2564. <https://medhubnews.com/ดูบทความ-77431-นาคะวารี-ภาพยนตร์แห่งความเชื่อและความศรัทธา-จัดพิธีบ.html>
- TAMVISUT. **เมียนมา – ศาสนาและความเชื่อ.** เข้าถึงรูปภาพเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2564. https://www.sac.or.th/databases/southeastasia/subject.php?c_id=6&sj_id=57
- THE STANDARD. **จะเป็นอย่างไร เมื่อพระญี่ปุ่นเผยแผ่ศาสนาพุทธผ่านบีตบ็อกซ์.** เข้าถึงวิดีโอเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2564. <https://www.youtube.com/watch?v=RUGWnStNYUM>
- ไก่อ-ณัฐพล บุญประกอบ. **เอหิภัสลโก: สารคดีไทยที่ชวนถกเรื่องศาสนาและความเชื่อ.** เข้าถึงรูปภาพเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2564. <https://www.chommovie.com/2021/04/07/เอหิภัสลโก-สารคดีไทยที่/>
- เทพ สงวนกิตติพันธ์นักวิชาการศึกษา ศูนย์วิจัยพัฒนามสธ. อุตรธานี. **ความเชื่อ.** เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 31 ตุลาคม 2564. https://www.stou.ac.th/offices/rdec/udon/upload/societies_9_10.html
- ไทยรัฐออนไลน์. **คกก.สงฆ์ใหญ่สุดของเมียนมา หักรัฐบาลทหาร จี้ทางการหยุดปราบผู้ชุมนุม.** เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2564. <https://www.thairath.co.th/news/foreign/2052264>
- พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา มช.. **ศาสนาและความเชื่อของชาวล้านนา.** เข้าถึงรูปภาพเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2564. <https://art-culture.cmu.ac.th/Museum/contentdetail/857>

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. บทที่ 8 ความเชื่อ (Beliefs) พิธีกรรม (Rituals) คาถาอาคม (Magic) ภาษา (Language) และคติชาวบ้าน (Folklore). เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 31 ตุลาคม 2564. <http://www.udru.ac.th/oldsite/attachments/elearning/02/13.pdf>